

Terorizam i europska sigurnost

SINIŠA TATALOVIĆ*

Sažetak

U europskom sigurnosnom sustavu u nastajanju, pojavljuje se pitanje je li moguće izbjeći etničke sukobe i izazove globalnog terorizma, kao najveće izvore ugrožavanja europske sigurnosti. Ostvari li se pozitivan razvoj unutar procesa kooperacije, ekonomskih veza i političkih integracija između europskih država, postoji mogućnost uspješnog korištenja novog modela europske sigurnosti i preveniranja etničkih sukoba i globalnog terorizma. U svemu tome ne smije se zanemariti položaj i uloga SAD kao države predvodnice protuterorističke koalicije. Djelotvorna i sveobuhvatna borba protiv siromaštva i gladi u svijetu, kao i trajno i pravedno rješavanje regionalnih kriza sasvim sigurno će smanjiti ljudski rezervoar potencijalnih terorista i njihovu motivaciju. Teroristički napadi u SAD i nekim drugim dijelovima svijeta, pokazali su ozbiljne nedostatke u ustroju i djelovanju pojedinih dijelova sustava nacionalne sigurnosti, ali i globalnog sustava sigurnosti. No, upravo ti događaji i borba protiv takvih oblika napada na sigurnost, predstavljaju veliki izazov za sve sustave nacionalne sigurnosti, pogotovo članica NATO-a i Europske unije u sklopu modeliranja novog europskog sigurnosnog i obrambenog sustava.

Ključne riječi: terorizam, sigurnost, protuteroristička koalicija, NATO, EU

Uvod

Nedavna je prošlost donijela važne i pozitivne promjene u međunarodnim odnosima u cijelom svijetu, a posebno u Europi. Proširenje NATO-a i Europske unije učinili su Europu sigurnijom nego ikada prije. Ipak, ne može se govoriti o idealnoj sigurnosti i stabilnosti. Glavni izvori nesigurnosti i nestabilnosti u Europi danas proizlaze iz ekonomskih problema i političke

* Dr. sc. Siniša Tatalović je izvanredni profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

nestabilnosti pojedinih zemalja u tranziciji. Stoga je na početku 21. stoljeća pri oblikovanju multilateralnoga sigurnosnog sustava bilo važno u strategiju međusobno povezanih zapadnih sigurnosnih institucija uključiti uspješne tranzicijske srednjoistočne i jugoistočne europske države. Sveeuropski sigurnosni sustav danas sadrži tri razine: nacionalnu – svaka država ostvaruje vlastitu sigurnost pomoću nacionalnog sigurnosnog sustava; multinacionalnu – koja djeluje kao mreža bilateralnih i multilateralnih sigurnosnih dogovora i sporazuma te međunarodnu – sastavljenu od sigurnosnih organizacija i struktura, čije djelovanje osigurava kooperativan i sveobuhvatan sigurnosni sustav¹. Polazeći od toga, zajedničku će sigurnost u Europi u budućnosti postizati više organizacija, kao što su UN, NATO, Europska unija, OESS. Te se organizacije postupno osposobljavaju da ovladaju vojnim i nevojnim dimenzijama sigurnosti u Europi.

Organizirajući europski sustav sigurnosti u novim uvjetima, postavlja se pitanje je li moguće izbjeći etničke sukobe i izazove globalnog terorizma, kao najveće izvore ugrožavanja europske sigurnosti. Ako se ostvari pozitivan razvoj unutar procesa kooperacije, ekonomskih veza i političkih integracija između europskih država, postoji mogućnost da bi se moglo uspješno koristiti novi model europske sigurnosti i prevenirati etničke sukobe i terorizam. U svemu tome ne smije se zanemariti položaj i uloga SAD. Rješavanje kriza u Europi i borba protiv globalnog terorizma ponovno dokazuju da su SAD još uvijek potrebne Europi, a isto tako i obratno.

Europski sigurnosni kontekst

Postojeće međunarodne sigurnosne organizacije našle su se pred novim izazovima. Sigurnosne organizacije, ponajprije UN i NATO moraju u promijenjenom međunarodnom okruženju potražiti novu legitimnost, zasnovanu na novim misijama i strukturi, što će biti različiti od shema koje su vodile do njihova stvaranja u razdoblju hladnoga rata i bipolarizma.² Danas u Europi prepoznajemo proces repolarizacije njena političkog i vojnog prostora i oblikovanje nove multipolarnosti, u kojoj se isprepliću i pozitivne i negativne dimenzije. Osim poboljšanja sigurnosne situacije, što ju je potakla suradnja među europskim državama u traženju i formiranju zajedničkoga i cjelovitoga europskoga sigurnosnog sustava, na europskom se kontinentu nalaze određeni izvori nestabilnosti i opasnosti uglavnom na područjima što se protežu od nekadašnjeg Sovjetskog Saveza preko srednje

1 Rotfeld, Adam Daniel, *Shaping a New International Security System: The European Security Perspective*, International Institute for Peace, Vienna, 1995, str. 19.

2 Grizold, Anton, Varnost malih držav v okviru novega evropskega varnosnega okolja, V: Anton Kramberger (ur.), *Slovenska država, družba in javnost*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 1996, str. 67.

Europe na Balkan i dalje na Bliski istok sve do Magreba.³ Ugrožavanje sigurnosti iskazuje se novim valom ksenofobije i rasizma. Nasilje nad manjinama postalo je načinom izražavanja protesta zbog neostvarenih očekivanja ljudi. U suvremenoj se Europi sve više afirmira širi koncept nacionalne i međunarodne sigurnosti, koji sadrži gospodarske, političke, socijalne, humanitarne, ekološke, vojne i druge dimenzije, a važno mjesto u tom konceptu zauzima i područje zaštite ljudskih prava i sloboda, demokracije i vladavine prava.⁴

Danas ljudi više no ikada teže za što potpunijim ljudskim pravima i slobodama, demokratskim odnosima i uvjetima pune sigurnosti. Svaki narod želi živjeti i razvijati se u slobodi, miru i sigurnosti. Mnogi su to ostvarili, a neki se za to još bore. Neki toj borbi poštuju pravila koje je utvrdila međunarodna zajednica, a neki djeluju mimo njih ili suprotno njima, ugrožavajući sebe i druge. U sadašnjoj Europi je mnogo onih koji nisu zadovoljni postojećim stanjem i svojim položajem i žele ga promijeniti. Europa je još puna dubokih podjela, suprotnosti i problema, koje pogoduju i terorističkom djelovanju.⁵ Poznavatelji terorizma u Europi upozoravaju kako je tradicionalno rascjepkano europsko terorističko podzemlje u protekle dvije godine poprimilo određene čvršće obrise. U igri je mnogo manjih skupina. One su još uvijek labavo povezane, uglavnom zajedničkim prijateljstvima, poznanstvima ili mjestima gdje idu slušati ekstremne "propovjednike". Zaštićeni slobodom mišljenja, čak i kada s govornice izriču neizrecive prljavštine, poput pozivanja na "sveti rat" i mržnju, oni se u Europi osjećaju sigurnima. U pojedinim dijelovima europskih gradova pogodna su mjesta za njihovo djelovanje, jer se u njima često osjeća ružna, neshvatljiva mržnja prema običnom, domaćem, europskom svijetu, mržnja koja se izražava galamom, devastacijom objekata i nasiljem. Ipak, riječ je o manjini, jer većina imigranata na sreću još uvijek ne prihvaća poziv na "sveti rat" i mržnju te nove adrese u novom životu prihvaća kao drugu domovinu. U tim europskim zamecima zone sumraka gdje policija i tajne službe nerado zalaze, neke su organizacije povezane s ekstremističkim idejama koje pokreću globalni terorizam. Neke su nastale oko veterana iz afganistanskog rata, onoga u kome je CIA naoružavala talibane u borbi protiv Rusa. Različiti nacionalistički pokreti također imaju svoje skupine Egipćana, Palestinaca, Alžiraca... Tu je i tradicijski europski terorizam u Sjevernoj Irskoj, Baskiji, Korzici...

3 Winkler, Theodor, Central Europe and Post-Cold War European Security Order, In: Jacob Kipp (ur.) *Central European Security Concerns: Bridge, Buffer or Barrier?*, Frank Cass, London, 1993, str. 33.

4 O tome vidi u: Grizold, Anton, *Evropska varnost*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 1999, str. 17-22.

5 Terorističke organizacije u Europi su brojne i djeluju u raznim zemljama, poput Turske, Grčke, Italije, Francuske, Španjolske (ETA), Sjeverne Irske (IRA). Ove terorističke skupine često imaju tjesne veze s organiziranim kriminalom, što je jedan od temeljnih problema protuterorističke borbe.

Terorizam je posljedica svih nagomilanih problema i proturječnosti i velika prijetnja europskoj sigurnosti. Njemu se treba suprotstavljati kao pojavi, ali treba rješavati i njegove uzroke. Samo tako će se izbjeći tragične posljedice, koje on može prouzročiti u budućnosti. Terorizam nameće nesigurnost, strah i neizvjesnost svakom pojedincu, svakoj zajednici i cijelom svijetu. Protuteroristička borba u najširem smislu je nezamisliva bez detaljne analize uvjeta u kojima se rađa terorizam, bez traženja odgovora na pitanje: zašto netko uopće pribjegava terorizmu? Djelotvorna i sveobuhvatna borba protiv siromaštva i gladi u svijetu, kao i trajno i pravedno rješavanje regionalnih kriza sasvim sigurno će smanjiti ljudski rezervoar potencijalnih terorista, ali i njihovu motivaciju.

Novo lice terorizma

Terorizam se može definirati na razne načine, a neke konačne, općeprihvaćene definicije nema. Ipak, zajedničko svim definicijama je, da je u osnovi terorizma primjena terora, odnosno nasilje. Za američki FBI⁶ "Terorizam je nezakonita primjena sile ili nasilja protiv osoba ili imovine kako bi se zastrašilo ili na nešto prisililo vladu, civilno stanovništvo ili bilo koji dio društva te promaknulo vlastite političke ili društvene ciljeve".⁷ Najkraće, teroristički čin se može definirati kao napad na pripadnike tijela vlasti jedne zemlje, civile, objekte i druga materijalna dobra, radi ostvarivanja nekog političkog cilja. Ipak, veoma često vlada zbrka tko je terorist, a tko borac za slobodu i ljudska prava. Ako je definicija terorističkog djelovanja neosporna, zašto onda svi koji čine ova djela nisu teroristi? Tko o tome odlučuje i na osnovu kojih kriterija i u čemu je razlika među njima? Dilema tko je terorist, a tko borac za ljudska prava, nastala je u posljednjih desetak godina kao rezultat djelovanja velikih sila na međunarodnu javnost.

Terorizam je višeslojna pojava, koja, ako se želi sagledati u cjelini, podrazumijeva interdisciplinarni pristup i usporedno istraživanje iz više područja. Uzroci otežanosti bavljenja tom društvenom pojavom su u tome što postoji čitav niz različitih subjektivnih i objektivnih činitelja koji usporavaju rješavanje složene problematike terorizma. Najčešći objektivni činitelji su društveni odnosi i sukobi interesa te nepotpuno pravno reguliranje ove pojave, dok subjektivni činitelji proizilaze iz politički motiviranog ponašanja država na međunarodnom planu, koje često, zbog vlastitih interesa, izbjegavaju i krše međunarodne obaveze čije provođenje treba pomoći suzbijanju terorizma. Iako se terorizam motiviran etnonacionalističkim–separatističkim aspiracijama prvi put pojavio unutar Otomanskog i Habsburškog carstva, tek poslije 1945. godine je taj fenomen postao prodornija globalna

6 The Federal Bureau of Investigation

7 Prema: Brus, Hofman, *Unutrašnji terorizam*, Narodna knjiga, Beograd, 2000, str. 32.

snaga. Antikolonijalni terorizam je ključan u shvaćanju evolucije i razvoja suvremenog terorizma. Sposobnost terorističkih skupina da zadobiju simpatije i potporu izvan granica stvarnog "poprišta" predstavljala je pravu lekciju drugim narodima koji su sada u terorizmu vidjeli učinkovito sredstvo za pretvaranje do tada lokalnih sukoba u međunarodna pitanja. Na taj način su potkraj 60-ih udareni temelji za transformiranje terorizma iz ponajprije lokalne pojave u sigurnosni problem globalnih razmjera. Od pojave terorizama do danas, on je toliko osmišljen i teorijski oblikovan, da je formulirana odgovarajuća doktrina s mnogim pravilima, postupcima i rutinama, tako da se može govoriti o terorizmu kao doktrini nasilnog djelovanja i o terorizmu kao praksi sustavnog nasilja u borbi za postizanje određenog (političkog) cilja. Na početku 21. stoljeća, a posebno nakon terorističkih napada na SAD 11. rujna 2001, pojačano je zanimanje za terorizam. Sve veći broj knjiga i članaka koji se objavljuju o fenomenu terorizma svjedoči o zabrinutosti svjetskih razmjera. Njihov sadržaj odražava činjenicu da se terorizam danas smatra glavnom prijetnjom vrijednostima liberalne demokracije, sa značajnim posljedicama za dobrobit čitave međunarodne zajednice.

Teroristički se činovi ne mogu moralno opravdati bez obzira na to koji su to proglašeni ciljevi njihovih počinitelja. Glavna značajka terorističkih napada je što oni uključuju namjerno ubijanje civila. Kada male skupine, državni agenti ili širi pobunjenički pokreti, koji nastoje postići političke i vojne ciljeve što ih je po njihovoj procjeni nemoguće postići na redovnim političkim forumima ili na bojnopolju protiv cijele vojske, koriste terorizam koji je danas postao poznato obilježje svjetske politike i sukoba. Terorizam je uvijek politički, čak i onda kada pokazuje druge motive, kao što su vjerski, ekonomski ili društveni.⁸ Godine očitog nezanimanja Ujedinjenih naroda – koji još uvijek nisu čak ni definirali terorizam – i takve relativističke parole kao što su "Nekome terorist, drugome borac za slobodu", potkopale su prirodnu ljudsku odbojnost prema terorističkim metodama i omogućili terorističkoj propagandi mnogo više vjerodostojnosti nego što zaslužuje. Terorizam je više od stalne prijetnje svjetskoj zajednici i nacionalnim interesima konkretnih zemalja. On je moralni izazov za zakoniti politički i društveni život i zahtijeva staložen, stalan i ponekad nasilan odgovor svih država koje trebaju provoditi politiku "nikakvih ustupaka terorizmu". Nema čarobne formule za suprotstavljanje terorizmu budući da svaki sukob ima vlastiti jedinstveni karakter, što zahtijeva jedinstveni sklop postupaka i mjera za učinkovitu reakciju na terorističko ugrožavanje. Pogrešno je pretpostaviti da su demokracije bespomoćne u sukobu s većim terorističkim prijetnjama. Čak i relativno mlade i nestabilne demokracije mogu pokazati iznenađujuću snagu i otpornost na temelju svog javnog legitimiteta, izbornog mandata, te legalnih ustavnih ovlasti. Zbog toga što

8 Harmon, C. Christopher, *Terorizam danas*, Golden marketing, Zagreb, 2002, str. 19.

užívaju ustavni legitimitet u očima većine svojih građana, liberalne su se demokracije pokazale izvanredno otpornima na terorističke kampanje ekstremnih političkih pokreta. Međutim, nisu se pokazale imunima na terorističke napade: upravo obratno, intrinzične slobode demokratskog društva terorističku propagandu, regrutiranje, organiziranje i poduzimanje operacija mogu učiniti relativno lakima.⁹ Glavna je zabluda da se protiv terorizma može boriti samo policijskim metodima, bez stvarnog proučavanja njegovih društvenih i političkih korijena i uzroka.

Europski odgovor na terorističko ugrožavanje

Teroristički napadi na WTC i Pentagon, koji su uzdrmali SAD, ali i cijeli svijet, pokazali su i neke nedostatke u ustroju i djelovanju pojedinih dijelova sustava nacionalne sigurnosti ali i globalnog sustava sigurnosti. No, upravo ti događaji i borba protiv takvih oblika napada na sigurnost, predstavljaju veliki izazov za sve sustave nacionalne sigurnosti, pogotovo članica NATO-a i Europske unije u sklopu modeliranja novoga europskog sigurnosnog i obrambenog sustava. U novonastaloj situaciji nakon terorističkih napada na SAD, sustavi nacionalne sigurnosti diljem svijeta suočeni su s novom prijetnjom – globalnim međunarodnim terorizmom. Stoga je nužno prebaciti veći dio nastojanja i težišta djelovanja s poznatog, vidljivog, na “virtualnog”, djelomično nevidljivog neprijatelja – međunarodni terorizam.¹⁰

To će u sljedećem kraćem ili duljem razdoblju nužno dovesti do promjena u radu, metodama, te samoj strukturi sustava nacionalne sigurnosti, kako nacionalnih, tako i onih nadnacionalnih poput NATO-a. To je i jedan od ciljeva nove europske sigurnosne politike koja sadrži i mjere za borbu protiv terorizma. Procjenjuje se da Europa može biti meta konvencionalnih terorista i idealna baza za pripremanje spektakularnih napada, ali nije meta na način na koji su SAD i njihovi interesi.¹¹ Novonastala situacija i klima suradnje i dijaloga između bivših/suprotstavljenih strana/blokova uzrokovala je kanaliziranje sigurnosnih djelatnosti na nova područja djelovanja/interesa, a to su prije svega globalni terorizam, sprečavanje ilegalne trgovine narkoticima, kontrola naoružanja (posebice nuklearnog) i trgovine nuklearnim otpadom, nadzor i davanje ranih upozorenja o postojećim ili mogućim žarištima sukoba i etničkih napetosti, kao i sprečavanje preras-

9 Wilkinson, Paul, *Terorizam protiv demokracije – odgovor liberalne države*, Golden marketing, Zagreb, 2002, str. 40.

10 Američki državni tajnik za obranu Donald Rumsfeld kaže: “Naš izazov u ovom novom stoljeću je težak: braniti našu naciju od nepoznatog, neizvjesnog, nevidljivog i neočekivanog... moramo staviti na stranu lagodan način razmišljanja i planiranja – riskirati i isprobavati nove stvari – tako ćemo zastrašiti i poraziti neprijatelje, koji nas još nisu napali.”

11 Delpech, Therese, *International Terrorism and Europe*, Institute for Security Studies EU, Paris, 2002, str. 14.

tanja sukoba u veće krize koje mogu destabilizirati određena područja, regije ili subregije.

Jedan od najsvježijih primjera zajedničkog djelovanja mnogih zemalja na sigurnosnom planu je i osnivanje protuterorističke koalicije na čelu sa SAD i Velikom Britanijom, u kojoj su se angažirale mnoge zemlje članice NATO-a, Europske unije ali i one koje to nisu, pa čak i one koje to ni ne namjeravaju postati. Pokretanjem djelovanja protuterorističke koalicije čiji je cilj globalni rat protiv terorizma, pokrenut je i proces razmjene velikog broja obavještajnih podataka i informacija, a sve sa ciljem sprečavanja budućih terorističkih akcija. Zanimljivo je (ali i u svijetlu odnosa koji vlada u Srednjem istoku i potpuno razumljivo) maksimalno angažiranje Rusije u pomoći SAD-u i Velikoj Britaniji u borbi protiv terorizma. Teroristički napad na moskovsko kazalište potkraj 2002, s dramom u kojoj je poginulo i umrlo više od 200 talaca, kao da je potvrdio slutnje katastrofičara da se svijet trese pred novom vrstom rata koji se vodi protiv nedužnih ljudi. Nedužni građani sve više postaju vrsta kojoj prijeti ubrzano odumiranje. Prema načelu "tko nije s nama taj je protiv nas", razni vođe eksperimentiraju s njima, deformirajući ih masovno u bića čiji život dobija kolektivni smisao samo kada od sebe ili od drugog naprave žrtvu.

Ratovi, terorizam i razbojništva najviše štete onima koji su željeli izbjeći da budu uvučeni u nasilje, da koriste silu ili da ona bude usmjerena protiv njih. Novo pravilo uporabe sile je danas suprotno svakom zakonu – ono podstiče kažnjavanje nedužnih a ne krivih. Zapovjednici vojski, vođe pobunjenika, ekstremista i terorista, s oružjem preciznijim nego ikada, najčešće se međusobno obračunavaju tako da označe masu nedužnih, kao nešto što se ispriječilo između njih, okrivljujući se zatim međusobno za "kolateralnu štetu". Ni atentati nisu više kao nekad, rezervirani za smaknuća probrane elite, nego su sve više sredstvo za masakriranje običnih građana zatečenih na uobičajenim mjestima.¹²

Danas se postavlja pitanje: je li iskazivanje apsolutne američke vojne dominacije u svijetu i *uzimanje prava* da se kazne neistomišljenici, vojnim ili nevojnim sredstvima, ma gdje oni bili (pogotovo ako su teroristi) dovelo do sumnje u zajedničke vrijednosti Zapada kao što su sloboda, demokracija, liberalizam, tržišno orijentirano gospodarstvo te do nastajanja sukoba na relaciji američki unilateralizam i europski multilateralizam. Za više od godinu dana globalnog rata protiv terorizma, koji je Amerika proglasila odgovorom na udare terorista koji su odnijeli više od 3.000 života u WTC-u i Pentagonu, opet su drastično kažnjeni i mnogi koji ne samo da ni za što nisu krivi, nego čak i podržavaju novi američki politički kurs. Izvanredne

12 Potkraj 2002. američki snajperist je tri tjedna ubijao nedužne građane zbog pohlepe za novcem, dok su čečenski teroristi u moskovskom kazalištu namjeravali ubijati zbog politike zaslijepljenosti. Turisti iz cijelog svijeta došli su na otok Bali uživati u toj turističkoj meki, ali su im islamski teroristi eksplozijama priredili pakao u kojem je poginulo oko 200 ljudi.

mjere sigurnosti sputale su im, a mjestimično i uskratile neke od sloboda na kojima se i temelji liberalna demokracija.

Preventivnu politiku odvrtaćanja SAD-a zamijenila je politika aktivnog djelovanja na protuameričke ciljeve (kombiniranom uporabom vojnih i ekonomskih sredstava) i sprečavanje terorizma u njegovim začecima (uglavnom vojnim sredstvima), pri čemu SAD isključivo samostalno donose odluke vezane uz to kada i gdje uporabiti silu. U tome i leži osnovni sukob između Europe koja se zalaže za poštivanje međunarodnih institucija, pozitivnih zakona i vrijednosti koje *daju legitimnost* za djelovanje i SAD-a koji jednostavno *uzimaju legitimnost* za svoje akcije na temelju prava na samoobranu, ističući sebe jedinim sposobnim faktorom koji je u stanju obraniti zapadnu civilizaciju ugroženu "silama mraka i zla". Upravo zato nova europska sigurnosna arhitektura mora dati odgovor na pitanje tko je neprijatelj, od čega prijeti najveća opasnost, na čemu treba imati težište u djelovanju i na koji način djelovati, a da se pri tome ima na umu da niti jedna država nije sama na svijetu i samodovoljna, već je članica međunarodne zajednice u kojoj vrijede određena pravila ponašanja i opće prihvaćene vrijednosti.

Na prvi pogled, velika vizija globalne sigurnosti utemeljene na demokraciji i njezinom širenju na tradicionalno nesigurni istok Europe bit će ostvarena, no situacija je daleko od idealnog. "Veliki prasak" kako se popularno naziva novi krug proširenja NATO-a omogućio je ulazak u taj vojno-politički savez zemljama koje još uvijek nisu u vojnom i političkom smislu spremne za punopravno članstvo. U nekim zemljama, poput Slovenije, i javnost ne daje bezrezervnu potporu ulasku u NATO. Čemu onda takvo veliko proširenje? Nakon terorističkih napada na SAD, uloga NATO-a kao kolektivnog obrambenog tijela značajno je poljuljana. Zbog toga je NATO na praškom summitu odlučio kako će se reformirati jer će se u suprotnom postaviti pitanje svrhe njegova postojanja. Očito, ostanak na dosadašnjem broju članova i u europskim okvirima, značio bi kraj NATO-a.

Na sve veće izazove u svom okruženju NATO bi trebao odgovoriti već najavljenim reformama koje bi služile boljoj efikasnosti globalnog obrambenog sustava. Definicija NATO-a kao obrambenog sustava u posljednje je dvije godine ograničavajući faktor. Iako je po prvi put u povijesti te organizacije napad na SAD okarakteriziran kao napad na sve i pokrenut je članak 5. osnivačkog ugovora, SAD je ipak NATO ostavio po strani. U posljednjih deset godina, NATO se suočio s brojnim izazovima i nedoumicama koje je u prvom valu nakon završetka hladnog rata relativno uspješno prevladao. U svoje je članstvo počeo pozivati zemlje bivšeg komunističkog bloka kako bi se područje sigurnosti i demokracije proširilo na europski istok i jugoistok. Kako je vrijeme odmicalo, NATO je sve jasnije isticao važnost političkih uvjeta poput demokratizacije, poštivanja ljudskih prava i postojanje tržišne ekonomije. Razliku u vojnoj osposobljenosti, posebno kad je riječ o tehnološki suvremenom vojnom arsenalu, između razvijenih zemalja

Europe i SAD, američki predsjednik je iskoristio kao argument da europski saveznici zapravo ne mogu pratiti američki ritam. Unutar Sjevernoatlantskog saveza pojavljuju se sve veće razlike, pa je tako Mađarska, koja je u NATO formalno primljena 1999. godine, već najavila da neće stići ispuniti zadani rok za objavljivanje deklaracije o vojnoj snazi sve dok ne završi proces reformi svojih oružanih snaga i smisli kako sve to platiti. U svakom slučaju, SAD ne žele da se, bez obzira na to što poštivanju političkih uvjeta pridaju veliku važnost, NATO pretvori u organizaciju poput OESS-a.

Veliki entuzijizam istočnoeuropskih zemalja za ulazak u NATO dogodio se zbog starog straha od Rusije, a NATO-ovi analitičari i danas priznaju kako im je vrlo teško objasniti da je sustav zajedničke obrane lišen starih klišeja zbog kojih je zapravo NATO i nastao. Unatoč velikim brigama o budućnosti funkcioniranja, NATO je i dalje izuzetno popularan među zemljama kandidatima. Traganje za zajedničkim i sveobuhvatnim europskim sigurnosnim poretком potječe od spoznaje da je sigurnost u suvremenom svijetu složena mješavina sastojaka koji obuhvaćaju pitanja iz različitih područja društvenog života, kao što su gospodarska, politička, humanitarna, ekološka i vojna. Potencijalne članice od NATO-a očekuju da im omogući sigurnost u svim tim područjima.

Na veliku važnost NATO-a za europsku sigurnost, posebno u borbi protiv terorizma, utječu i zastoji u razvoju europskoga sigurnosnoga i obrambenog identiteta. Za njegov razvoj nije dovoljan samo institucionalni okvir s jasnim i učinkovitim pravilima odlučivanja i pravila za diobu tereta, nego taj razvoj ovisi i o osjećaju povezanosti, osjećaju zajedničkih korijena i zajedničke sudbine. Europski sigurnosni i obrambeni identitet se mora temeljiti na zajedničkim interesima i vrijednostima, mora postojati jedinstvena ocjena glavnih prijetnji i izazova, što prijete europskoj sigurnosti, a isto tako moraju postojati jedinstveni prioriteti zbog odstranjivanja tih opasnosti. Doduše, na području sigurnosti i obrane države se vrlo teško odriču svoje suverenosti, a zapadnoeuropske vlade zasad još ne pokazuju preveliku spremnost da njihova sigurnosna i obrambena pitanja rješava nadnacionalno tijelo u kojem se odlučuje većinom glasova. Učinkovita borba protiv terorizma na europskom kontinentu ovisit će ne samo o sustavu europske sigurnosti, nego i o tijesnoj suradnji sa SAD i zajedničkim uspjesima u borbi protiv globalnog terorizma diljem svijeta.

Zaključak

Uzroci i raznovrsni poticaji terorizmu u pojedinim državama i u međunarodnoj zajednici brojni su, različiti, pa i nepoznati. Mora se očekivati da će oni, bilo da su identificirani ili ne, nastaviti djelovati. Danas u Europi prepoznajemo proces repolarizacije njena političkog i vojnog prostora i oblikovanje nove multipolarnosti, u kojoj se isprepliću i pozitivni i negativni

procesu. Osim poboljšanja sigurnosne situacije, što ju je potaknula suradnja među europskim državama u traženju i formiranju zajedničkoga i cjelovitoga europskoga sigurnosnog sustava, na europskom se kontinentu nalaze određeni izvori nestabilnosti i opasnosti uglavnom na područjima istočne Europe, Balkan i dalje prema Bliskom istoku. Borba protiv globalnog terorizma danas predstavlja veliki izazov za sve sustave nacionalne sigurnosti, pogotovo članica NATO-a i Europske unije u sklopu modeliranja novoga sigurnosnog i obrambenog sustava na europskom kontinentu. Jedan od najsvježijih primjera zajedničkog djelovanja mnogih zemalja na sigurnosnom planu jest i osnivanje protuterorističke koalicije na čelu sa SAD, u kojoj su se angažirale mnoge zemlje članice NATO-a, Europske unije ali i one koje to nisu, pa čak i one koje to ni ne namjeravaju postati. Danas živimo u vremenu nedostatka elementarne sigurnosti i suradnja među državama, bez obzira na njihove razlike, važnija je nego ikada prije.

Literatura

- Brus, Hofman, *Unutrašnji terorizam*, Narodna knjiga, Beograd, 2000.
- Delpech, Therese, *International Terrorism and Europe*, Institute for Security Studies EU, Paris, 2002.
- Grizold, Anton, *Varnost malih držav v okviru novega evropskega varnosnega okolja*, V: Anton Kramberger (ur.) *Slovenska država, družba in javnost*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 1996.
- Grizold, Anton, *Evropska varnost*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 1999.
- Harmon, C. Christopher, *Terorizam danas*, Golden marketing, Zagreb, 2002.
- Rotfeld, Adam Daniel, *Shaping a New International Security System: The European Security Perspective*, Internatinal Institute for Peace, Vienna, 1995.
- Tomaševski, Katarina, *Izazov terorizma*, NIRO "Mladost", Beograd, 1983.
- Winkler, Theodor, *Central Europe and Post-Cold War European Security Order*, In: Jacob Kipp (ur.) *Central European Security Concerns: Bridge, Buffer or Barrier?* Frank Cass, London, 1993.
- Wilkinson, Paul, *Terorizam protiv demokracije – odgovor liberalne države*, Golden marketing, Zagreb, 2002.
- Wilkinson, Poul, *Terrorism: Motivations and Causes*, Commentary No. 53, Canadian Security Intelligence Service, 1996.

Summary

In the emerging European security system there is a question arising whether it is possible to prevent ethnic confrontations and challenges to global terrorism, which represent the biggest threat to European security. If the positive development in process of cooperation, economic linkage and political integration among the European countries is achieved, then there is a possibility to implement successfully the new model of the European security and prevention of ethnic clashes and global terrorism. In this respect, the position and role of the USA as a leader of antiterrorist coalition is compelling. Efficient and comprehensive fight against poverty and famine in the world as well as lasting and just solutions of regional crises would definitely diminish human resources of potential terrorists and their motivation. Terrorist attacks in the USA and some other parts of the world pointed at serious drawbacks in structure and functioning of certain parts of national security system as well as of global security system. However, it is those events and fight against those forms of security threats that represent a great challenge to all the national security systems, especially of NATO and the EU members in the framework of shaping the new European security and defense system.